

USNESENÍ

Výboru pro práva lidí ohrožených chudobou a sociálním vyloučením

ze dne 1. listopadu 2022

k nedostatečným kapacitám Úřadu práce ČR

Výbor pro práva lidí ohrožených chudobou a sociálním vyloučením

I. v y z ý v á ministra práce a sociálních věcí, aby přijal opatření, která zkrátí dobu vyřizování žádostí o dávky státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi a zajistí pravidelné výplaty těchto dávek v souladu s právními předpisy, a v souvislosti s tím

II. d o p o r u č u j e ministrově práce a sociálních věcí, aby:

a) zajistil dostatečné kapacity kontaktních pracovišť Úřadu práce ČR a přijal vhodná opatření ke zvýšení motivace úřednictva, např. ve formě mimořádných odměn,

b) inicioval odbornou diskuzi ke zjednodušení nastavení dávek státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi v souvislosti s digitalizací státní správy s cílem zjednodušení způsobu uplatňování nároků na dávky, zejména zadal ministerstvu úkol provést komplexní analýzu stávajících aplikačních potíží v systému nepojistných sociálních dávek a zřídil pracovní (legislativní) skupinu jako poradní orgán ministra za účelem přípravy reformy systému nepojistných sociálních dávek.

Odůvodnění:

Výbor pro práva lidí ohrožených chudobou a sociálním vyloučením („Výbor“) je pracovním orgánem Rady vlády pro lidská práva, který je složen ze zástupkyň a zástupců státního sektoru a občanské společnosti.

Výbor byl ze strany svých členek a členů upozorněn na přehlcenost až paralýzu kontaktních pracovišť Úřadu práce ČR, vedoucí k soustavnému porušování povinnosti vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě, a to zvláště v souvislosti s enormně zvýšeným počtem žádostí o dávky státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi v důsledku energetické a ekonomické krize. Tento fenomén nepřiměřené doby řízení má přitom v případě některých kontaktních pracovišť krajských poboček Úřadu práce ČR (z mnohých např. kontaktní pracoviště Praha 10) dlouhodobou a setrvalou povahu, stav průtahů řízení z objektivních (institucionálních) příčin trvá již od letních měsíců 2021.

V praxi dochází k tomu, že na vyřízení žádostí a výplatu některých dávek, zejména dávek státní sociální podpory (např. příspěvek na bydlení, přídavek na dítě), čekají žadatelé neúměrně dlouhou dobu, přestože dle § 71 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, je Úřad práce ČR rovněž v dávkových řízeních povinen vydat rozhodnutí o žádosti bez zbytečného odkladu, nejpozději do 30ti dnů. V některých velkých městech (např. Hlavní město Praha, Ostrava) není výjimkou, že je dávka přiznána a vyměřena až na samé hraně období tří měsíců, za něž dávka náleží, posléze je příjemci vyplacen doplatek dávky za celé tříměsíční období. Oprávnění žadatelé v důsledku toho nezískávají podporu od státu v době, kdy jí nezbytně potřebují, tedy v době splatnosti

nákladů na bydlení (když zálohy na spotřebu energií, nájem v případě nájemních vztahů a příspěvky na správu domu a pozemku v případě vlastnických vztahů jsou zásadně hrazeny měsíčně), náklady na bydlení jim jsou průběžně saturovány z dávek pomoci v hmotné nouzi (to však pouze v případě, že se nacházejí v hmotné nouzi dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi), jinak na ně musí prostředky získávat z jiných zdrojů (pomoc rodiny, zápůjčky atp.) nebo jsou neustále ohroženi ztrátou bydlení a současně vznikem dalších platebních povinností, resp. závazků, typicky z titulu přirůstání zákonného úroku z prodlení z plateb po splatnosti.

V důsledku toho, že je následně příjemcům doplatek dávek za tři měsíce vyplacen jednorázově, dochází k podstatnému snížení příjmů (resp. podpory ze strany státu) pro část oprávněných žadatelů, neboť ti z nich, kteří současně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi, v následujícím měsíci nárok na tyto dávky ztrácí. Jednorázově vyplacený doplatek na dávkách státní sociální podpory je započítatelným příjmem za rozhodné období, v důsledku čehož může dojít ke zvýšení rozhodného příjmu v takové míře, že se již osoba nenachází v hmotné nouzi.

Tento setrvalý stav nepřiměřeně zatěžuje rovněž Úřad práce ČR, zejména pak oddělení pomoci v hmotné nouzi, neboť nároky na dávky musí být neustále přepočítávány z důvodu zohlednění výpadků příjmu z titulu dávek státní sociální podpory (v měsících, v nichž dávky nejsou vyplaceny) a naopak zvýšení příjmů po jednorázové výplatě doplatku dávek za minulé měsíce.

Výbor si je vědom, že Generální ředitelství Úřadu práce ČR již přijalo některá opatření ke zvýšení efektivity zpracování došlých žádostí, typicky změnu organizace práce a zkrácení úředních hodin poboček Úřadu práce ČR za účelem uvolnění pracovníků pro vyřizování již přijatých žádostí. Jakkoli se jedná o logické kroky, děje se tak na úkor přístupnosti poboček Úřadu práce ČR pro další potenciální žadatele o dávky. Na tomto místě je zapotřebí připomenout, že žadatelé, kteří jsou ohroženi chudobou a sociálním vyloučením, bývají z větší části lidé ohrožení i digitálním vyloučením, případně lidé s nižšími digitálními kompetencemi, pro které může být vyplnění elektronického formuláře žádosti o dávku nepřekonatelnou překážkou, a proto ani on-line podání pro ně není alternativou.

Výbor proto doporučuje, aby ministr práce a sociálních věcí přijal vhodná opatření zajišťující dostatečné kapacity poboček Úřadu práce ČR, která umožní efektivní vyřizování žádostí o dávky státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi, aniž by vznikala jakákoli prodlení s jejich výplatami. To zahrnuje zejména navýšení personálních kapacit a zvýšení motivace zaměstnankyň a zaměstnanců Úřadu práce ČR zejména jejich odpovídajícím finančním ohodnocením.

Výbor dále ministrovi práce a sociálních věcí doporučuje, aby se ministerstvo navrátilo k intenzivním a komplexním pracím na revizi systému nepojistných sociálních dávek, zejména pak systému dávek státní sociální podpory a dávek pomoci v hmotné nouzi.

Výbor připomíná, že směřování ke zjednodušení a zpřehlednění dávkových systémů a též ke zvýšení jejich uživatelské dostupnosti je koncepčním cílem ministerstva již několik let. Zřejmě poslední snaha o revizi systémů našla odraz v návrhu zákona o přídavku na bydlení z roku 2019, který však z důvodu zjevné nesystémovosti nebyl ani předložen ke schvalovacímu procesu Parlamentu ČR. Výbor vyjadřuje obavu, že neúspěchem této navrhované právní úpravy se na úrovni ministerstva zastavily další práce na revizi systému nepojistných sociálních dávek.

Výbor pokládá za vysoce žádoucí, aby byly práce na revizi, resp. reformě systému nepojistných sociálních dávek obnoveny, eventuálně aby byla podstatně zvýšena intenzita takových prací.

Výbor za tím účelem zejména doporučuje, aby ministr práce a sociálních věcí zadal ministerstvu úkol provést komplexní analýzu stávajících aplikačních potíží v systému nepojistných sociálních dávek, a to za využití poznatků a podnětů Úřadu práce ČR a dále dalších relevantních subjektů.

Výbor dále doporučuje, aby ministr práce a sociálních věcí zřídil pracovní (legislativní) skupinu jako poradní orgán ministra, vybral relevantní členy skupiny z řad odborné veřejnosti v oblasti sociálního zabezpečení, a to včetně zástupců jurisprudence, a zadal skupině úkol formulovat základní principy reformy systémů nepojistných sociálních dávek.